

„A LEGJOBB BEFEKTETÉS A GYEREK”

(Egy szakközépiskolás édesapja)

A szüleim mind a ketten a háború előtt jártak iskolába, és mind a kettő négy polgárit végzett. Apám a Fővárosi Villamosvasútnál, a BKV elődjénél dolgozott, különböző beosztásokban, a legtöbb időt, mint villamosvezető. Édesanyám budapesti volt, elvált szülők gyermeke, és elég sokféle sodorta a szél. Ahogy összekerültek az apámmal, és a bátyám '51-ben, én meg '53-ban megszülettem, úgy döntöttek, hogy az anyukám otthon marad és házfelügyelői állást vállal, hogy ne kelljen napközibe járni, otthon legyen velünk. Apukám villamosvezető volt, Zuglóban laktunk, nagyon korán kellett neki kelni, szinte alig törődött velünk. Keveset volt otthon, a társadalmi munka lett neki a fontos, amikor meg hazajött, korán le kellett feküdnie. Anyám foglalkozott velünk.

A feleségemnek szintén egyszerű szülei voltak, az apósom még az esküvőnk előtt meghalt, rakodómunkás volt. Az anyósom háztartásbeli volt meg takarítási munkákat vállalt. Hárman voltak testvérek, a nővére tanult jobban, az technikumot végzett, a feleségem megállt nyolc általánosnál.

A mi lakótelepünk az ötvenes években épült, és elég sok gyerek volt ott. Mikor hazament az ember az iskolából, jött a játék és a szülői noszogató, hogy tanuljál fiam, mert utcaseprő leszel. Engem ilyesmi nem foglalkoztatott, hát akkor utcaseprő leszek, nem érdekelt. Mindig mondták, hogy milyen jófejű vagyok, kár, hogy nem tanulok. Tényleg nem sokat tanultam, nem nagyon emlékszem már vissza, de az eredményeim alapján biztos, hogy nem tanultam sokat. Átlagban hármast voltam, de volt, mikor rosszabb is. Volt egy év, amikor megbuktam matematikából.

Később a szüleimmel beszélgetve, kérdőre vontam őket, hogy miért nem voltak érélyesebbek, de akkor már késő volt. Én az '53-as korosztályba tartoztam, ez a Ratkó-korszak. Nagyon sokan voltunk, nagyon nehéz volt iskolában elhelyezkedni. Igazából nem sok elképzelésem volt arról, hogy mi legyek, mert azt lehet mondani, hogy a gyerekkorom játékkal, focizással, majdnem az utcán telt el. Olyan hatás nem ért, hogy erőt fejtsek ki annak érdekében, hogy magasabb iskolát végezzek. Nagyon sokáig ez nem is érdekelt, aztán később megfordult, de addigra már az évek eltelték, mire az ember esze megjött.

A szüleimnek az elképzelésére sem emlékszem, ők annyit akartak csak, hogy valami szakmám legyen. Nem emlékszem, hogy inspiráltak volna valamire. Arra sem emlékszem, hogy tiltakoztam volna valami ellen. Autószerelő meg tévészerelő akartam lenni, mert akkor az volt a divat, de tisztában voltam azzal, hogy a bizonyítványom nem elég jó. Akkoriban majdnem minden iskolában telt ház volt, tudtak válogatni a jó tanulókból is. A végén úgy alakult, hogy elmegyek autóbusz szerelőnek. De ott is annyi volt a protekció, hogy apám nem tudta elintézni, pedig volt ismeretése.

A végén annyira elfogyott az idő, hogy döntenem kellett. Akkor a Munkaügyi Minisztérium kitalált egy olyan szakmát, hogy összevonta az elektromos és a lakatos szakmát, és lett belőle elektrolakatos. Később aztán megszüntette, mert nem nagyon vált be. Akkor vezették be az emelt szintű képzést is, ami azt jelentette, hogy nem két év volt a szakmunkásképző iskola, hanem három, és ha ezzel végzett az ember, akkor esti iskolán a középiskolát is elvégezhetette. És akkor úgy lett döntve, hogy elektrolakatosként kezdem az alapszakmát.

Abban az időszakban állami szinten nagyon kellett a szakmunkás. Mindegy, milyen volt, legyen egy szakmunkáslevél, azzal lehetett csak dolgozni, és ezen keresztül hajtottak mindenkit. Meg kell mondjam, hogy ott se ment nekem a tanulás. Nem érdekelt, nem keltette föl az érdeklődésemet. Szakmai könyveink nem voltak, mert a mérnökök, akiket megbíztak, akkor kezdték összeállítani a szakkönyveket. Szóval nem érdekelt. Ez egy ilyen átmeneti állapot volt számomra: most ez lett, és majd valami lesz, még van idő, mert az életben bármi lehet. Hát, ezt elvégeztem.

A gyakorlaton a troli mellett villamost is kellett szerelni, és lassan, autodidakta módon kezdtem fejleszteni magam, és valahogy kezdtem ráérezni a tanulásra. Ekkor kezdtem rádöbbenni, hogy tulajdonképpen nagyon sokmindent elszurtam. Próbálkoztam is a pozícióm javításával úgy, hogy jelentkeztem a szakmunkások egyetemi előkészítőjére, SZET volt a neve. A műszaki egyetemen volt egy nyolc órás tesztsorozat, egész nap bent voltunk, az ország összes részéről ide hívták be felvételizni azokat, akik jelentkeztek. Egy nagy auditóriumban voltunk. Körülbelül a jelentkezők negyedét vették föl, de engem felvettek. Persze én nem gondoltam, hogy ilyen nehéz lesz. De nem is ez volt a baj, hanem az, hogy aki ezt kitalálta, az nem gondolta át, hogy egy olyan ember, aki már régen is tanult, meg nem is tanult olyan jól, az nem fogja tudni ezt elvégezni. Úgy volt, hogy két hétig dolgoztunk, két hetet meg az egyetemen voltunk. A két hét alatt rettentő sok leckét adtak, szellemileg soha nem fáradtam úgy ki korábban. Nem is tudtam, hogy mi az, hogy szellemi fáradtság, borzalmas volt. Nem elég, hogy bent sokszor az ember nem tudta, hogy most kínai nyelvórán ül, vagy min, mert ugye egyetemi szinten tartották az órát, legtöbbször meg csak ott ült és azt sem tudta, hogy miről van szó. Ráadásul rettentő sok házi feladatot adtak föl, amit másnapra meg kellett oldani. Hazament az ember szellemileg kifacsarva, és akkor este tizenegyig kellett házi feladatot oldani, és nem egy-két példát, hanem rettentő sokat. Minden második héten záródolgozat volt, és aki nem ért el egy bizonyos pontszámot, attól elköszöntek, azt eltanácsolták. Én karácsonyig bírtam, és utána úgy döntöttem, hogy engem ne tanácsoljanak el. Tulajdonképpen megfutamodtam. Mindenféle hivatkoztam, mert a vállalat fizette a költségeket, és ha saját hibából hagytam abba, a vállalatnak vissza kellett volna mindent fizetni. Ezért mindenféle szöveget kitaláltam és kérvényeztem a személyzeti igazgatónál, hogy méntsen föl ez alól, tehát megelőztem, hogy kirúgjanak.

Utólag sokszor végiggondoltam, hogy kár volt föladni, valahogy gyilkolnom kellett volna magam. Igazából engem nem az érdekelt, hogy felsőfokú végzettségem legyen, hanem az, amit ott tanultam, az a tudás vonzott. A vállalatnál, meg az országban is megfigyeltem, hogy a mérnökök, a szellemi foglalkozásúak rettentően alul voltak fizetve.

Nem volt ilyen motiválás. Többet kerestem, mint egy mérnök. Akkor még nem tudtam, hogy ez az új korszak jön, mert most ugye megfordult a helyzet. A vállalatnál is megfordult a helyzet ezen a téren, amit helyesnek is tartok, de akkor még ezt nem lehetett látni, és nem is motiválhatott. Sőt, akkor volt olyan mérnökember, aki a nyugdíj előtt lejött hozzánk néhány évre darut vezetni, hogy magasabb legyen a nyugdíja. Nem is értette az ember, hogy ebből mi a jó az államnak. Abszolút nem volt megbecsülve az úgynevezett értelmiségi. Ez a pártpolitikának a baromsága volt, mást nem tudok mondani. Tehát ilyen motiváció nem volt, hogy én most magasabb beosztásba kerülök, és akkor hú, de jó lesz. Mert anyagilag nagyon sokáig kezdőnek számítottam volna, harminc elmúltam volna, mire elvégzem az egyete-

met. De a tudásra, arra, hogy tudni akartam, akkor kezdtem ráérezni. Amikor ezt abbahagytam, nem engedett azért nyugodni a dolog, és a középfokú végzettséget mindenképpen el akartam érni. Jelentkeztem az erősáramú szakközépiskolába, felvettek harmadikba és ott estin végeztem, pontosabban erősáramú készülék és berendezés szerelői szakérettségit tettem. Ennél meg is álltam, mert már nem volt hova tovább. Innen lehetett volna igazából a SZET-re jelentkezni, most ért el oda az agyam, hogy egy ilyen erős évet el tudtam volna végezni, de már nem volt merszem még egyszer jelentkezni. Morális alapon nem mertem jelentkezni, mert egyszer én ezt már csináltam, a törzslapomon rajta volt az is, hogy abbahagytam.

Közben a gyerekek is nőttek, a feleségemnek kezdett lejárni a gyes, hát, mondom, maradok így, ahogy vagyok. Ezt most már nagyon bánom, de amennyi tapasztalatot összegyűjtöttem, azt most a gyerekeknek próbálom átadni. Nagyon sokat mesélek nekik az életéről, hogy hogy el lehet szűrni és később, ha rájön az ember, már nincs visszaút. Azt az időt nem lehet visszahozni. Ilyen révén jutottam el addig a gyerekekkel, hogy tudatilag már mind a kettőben az van, hogy nekik a felsőfokig el kell jutni. Tudat alatt akarom nekik beprogramozni, hogy akkor is elérjék, ha vért izzadnak. Utána azt csinálnak, amit akarnak, dolgoznak, vagy nem dolgoznak, de legyen meg a végzettségük. Ha megvan a tudás, akkor az embernek már nagyon sok választása van.

A feleségemet otthon nem inspirálták semmire. Nagyon sokat betegeskedett általános iskolában és sokat kimaradt, emiatt megállt nyolc általánosnál. Később, amikor már akart tanulni, akkor egy ilyen női gyávaság lépett fel nála, hogy mit szólnak hozzá mások. Hiába noszogattam, próbálkoztam vele, egyszerűen nem bírtam rávenni a tanulásra. Még erélyesebben kellett volna, mert most már érződik, hogy sajnos nyelvtanilag rosszul fogalmaz, és ezt már a gyerekek is észreveszik. Ők ebben a korban még nem értik, hogy ez mitől van. Nem tudják megérteni, hogy ha gyerekkorában nem éri olyan hatás az embert, hogy márpedig tanulni kell, akkor nem tanul. Nem veréssel lehet ezt elérni, mert az nem hat. Sokat kell beszélgetni a gyerekekkel ahhoz, hogy ő maga akarjon tanulni. Ez hiányzott énnálam is, meg a feleségemnél is. Ezt látom a kollegáimnál is, hogy majd lesz valami a gyerekekkel, valahova csapódik, valami szakmát elvégez és majd eldolgozat.

Amikor egyesítették a közlekedési vállalatokat BKV-vá, én a Hungária Kocsiszinben helyezkedtem el, villamosjavítással foglalkoztam. 1970-ben nagyon kemény tél volt, jártak a villamosok, és nagyon rossz szigetelésű motorok voltak. Én ugye még nőtlen voltam, és minden este tízig bent kellett maradni túlórázni. És hát ugye akkor az volt, hogy nagy jutalmak mentek a párttagoknak, akik alig vállaltak túlórárt, sőt, alig dolgoztak, én meg nem kaptam jutalmat. Nem a pénz miatt, mert nem érdekelt a pénz, de ezen úgy fölindultam, hogy azonnali hatállyal kiléptem a vállalattól. A főművezető rögtön béremelést ígért, akkor még fillérek voltak, ötven fillért. De én annyira megsértődtem, hogy nem kellett. Pont volt egy srác, aki kilépett a vállalattól, mert hívták autószerelőnek, és mondta, hogy van egy hely egy tsz-nél. Akkor alakultak ezek a tsz-vállalkozások; mondta, hogy ő odamegy autószerelőnek, én meg menjek autóvillamossági szerelőnek. De mondom, nem az a szakmám. Nem baj, nem kell azt megmondani, a tsz-t nem érdekli, csak csináld. Csak hogy mire odamentünk, a helyet betöltötték. Én viszont már kiléptem a vállalattól, nem volt elképzelésem, hova menjek, és kérdeztem a tsz-nél, hogy mit tudnak ajánlani. Azt tudják ajánlani, hogy maradjak ott segéd munkásnak, és amikor lesz ürese-

dés, akkor beraknak szerelőnek. Ott maradtam építőipari segéd munkásnak. Kis csoportban dolgoztunk, különböző munkákat vállalt a tsz, jól fizettek, amit rádolgoztunk, azt is kifizették. Akkori viszonylatban nagyon sokat kerestünk. És hát a kőművesek mit csinálnak: isznak. Akkor így bekerültem ebbe. Nem lettem alkoholistá, de nem vált a becsületedemre az az időszak. Azt lehet mondani, hogy hiába kerestem sokat, lenyelte az ital. Munka után valahova mindig beült az ember. Akkor még az éttermetek meg lehetett fizetni, nem volt gond. Ez így ment a katonaságig, 1973-ban bevonultam a határőrséghez.

Amikor leszereltem, már nem kívántam segéd munkás maradni, és így egy barátom, aki a trolinál volt, hívott, hogy menjek oda trolit szerelni. Nagy kedvem nem volt hozzá, de valahol el kellett helyezkedni, mert két hét után már munkakerülőnek számított az ember, ha nem volt beírva munkahely. Átmeneti megoldásnak vállaltam ezt, és azóta is itt vagyok, igaz, hogy '77 óta egy másik részlegnél. Közben a trolinál is volt egy esti iskola, mert az összes vezető beosztású személy közül, a felső vezetők kivételével, egyiknek sem volt középfokú végzettsége. Akkor úgy ment a beosztásokba való kerülés, hogy a párt révén kerültek be az emberek, a szakértelem nem volt mindig fontos. Aztán jött egy felső utasítás, hogy középfokú végzettséget kell szereznie minden főművezetőnek, művezetőnek. Emiatt a troli üzemegység szerződést kötött egy gépészeti középiskolával, hogy bérletet kapnak a tanárok, ha kijárnak tanítani. Többek között én is beiratkoztam, de nem igazából, inkább csak baráti unszolásra. Amikor aztán átjöttem a Vonalműszakhoz, akkor abbamaradt ez az iskola is. Itt a Vonalműszaknál szakmailag kellett fejlődni, mert önállóan kellett dolgozni. Ha nem akart leégni az ember, akkor tudni kellett teljesen a járművet, más jelleggel, mint ahogy bent az üzemben csináltuk.

Most 168 óra körül van a havi munkaidőm. Ehhez hozzájön egy-két szabadnap elvonás, amikor be kell menni túlórázni. Változó munkaidők vannak, tehát van nyolc órás műszak és tizenkét órás. Nagyon jó a munkaidőbeosztásom, elég sok idő marad. Egy ideig túlórában vezettem villamost is, de amikor bejöttek az adószabályok, a két fizetést összevették, és olyan örült nagyot levontak, hogy mérgemben azt mondtam, hogy ilyen piti pénzért nem csinálom. Aztán már nem is keresgeltem másodállást, ugyanis nem tudnék olyan másodállást találni, ami annyit fizetne, hogy megérné, hogy a gyerekeimmel nem tudnék foglalkozni.

A feleségem nagyon keveset keres, mivel nincs semmilyen szakmai végzettsége. Mióta összejöttünk, azóta óvodában dolgozott. Ott kezdett, mint dada, aztán dolgozott mint kisegítő, utána meg a konyhára ment át. Először a BKV óvodájában volt, de a BKV sorban fölszámolta az óvodáit. Utána konyhára került, de amikor a vállalatnál már egyre jobban szűkült a keret, takarítónői státuszt ajánlottak fel neki. Azt már nem engedtem. Nem azért, mert szegény, mert ha valaki egyszer nem végzett iskolát, annak semmi nem lehet szegény, minden munkát el kell végezni. Amiatt nem engedtem, mert nem túl jó, ha én oda megyek szerelni, ahol ő takarítónő. Márpedig én majdnem az egész vállalat területén mozgok. Így most egy bentlakásos gyereknevelő intézetben dolgozik a Rózsadombon. Itt is a konyhán van. Igazából szakácsnő lenne, de nincs meg hozzá a végzettsége.

Az én alapfizetésem most bruttó 98.000 Ft. Van még egy ilyen csoportvezetői pótlék, és ha éjszakás vagyok, akkor az alapbérnek a negyven százaléka rájön. Akkor is, ha gépkocsit vezetek, mert az nem a munkakörömhöz tartozik, arra is külön pótlék van. Durván 130.000 körül szokott lenni a bruttó, és hetven és nyolcvan körül

van a nettó. A feleségem nagyon keveset keres, pont azért, mivel nincs semmilyen szakmai végzettsége. 18-20.000 körül szokott hazahozni, szóval nem több. És ez úgy van, hogy szombat-vasárnap is kell dolgozni, mert ez folyamatos intézmény, úgyhogy ezért a pénzért meg sem éri.

Kaszásdűlőn a lakótelep szélén lakunk panelban, 73 négyzetméter, kettő és fél szoba. A tanácsi időszak végén be volt adva a minőségi lakáscsere kérelmünk, és az utolsó pillanatban még kaptunk egy ilyen csere-lehetőséget. Háromemeletes alacsony ház, panel ez is, de kinézetre mégsem egy ilyen galambdúc. Maga a környék is olyan, hogy nagyon sok gazdag, megfutott ember van, tehát nem abban az állapotban van, mint Békásmegyer, hogy süllyed lefelé az egész, és a szegénység igénytelenséget hoz. Időnként elmegyünk oda biciklivel és borzalmas, hogy mennyire lepusztult az a lakótelep. Hát ennek a résznek még van nivója.

Nincs semmi, amin spórolni tudunk, a fizetés annyira be van osztva. A feleségem nagyon jól viszonyul az én nézeteimhez, így nem követelőző, ahogy csurran-cseppen, úgy jut neki az öltözködésre. Lehet, hogy azért, mert neki ez már a második házassága, de mindig ő enged. Lehetne veszekedés is ezekből a dolgokból, de ő is maximálisan elfogadja, hogy mindent a gyerekekért. Egy Franciaországban élő magyar tudóstól olvastam, hogy a legjobb befektetés a gyerek. Ez azóta is megmaradt bennem és a pályájukat úgy próbálom terelni, hogy ami anyagi eszközünk van, az őket segítse. A sporttól kezdve mindent megkapnak, ami szükséges a fejlődésükhöz. Itt lehetne spórolni, de nem akarok. A kaján nem lehet spórolni, mert a fejlődő szervezetnek enni kell, a lakáson spórolunk, nem veszünk semmit. Kocsit nem tudok cserélni, reményem sincs arra, hogy a fizetésből ennyi pénzt félretegyek. Inkább megvagyok így, én is eljutok a kocsival ugyanoda, de nem mondom, hogy nem fáj a szívem, amikor jó autókat látok, mégis megbékélek azzal, hogy jelenleg nekem ez van.

Talán, még az MDF idején többet tudtam fölhalmozni, de a szocialista párt engem totálisan padlóra küldött, a rezsi megnövekedésén keresztül. Az MDF ideje alatt durván húsz ezret félre tudtam tenni havonta. Most viszont sokszor eljutunk oda, hogy egy fillérünk nincs a kártyán. A FIDESZ-re szavaztam, mert egyértelműen tőlük várom a fordulatot. Csalódtam az MSZP-ben, jobbnak vártam. Az MDF-ben szintén csalódtam, mert az a magyarkodás, amit csinált, tőlem nagyon messze áll. Történelmileg inkább úgy vagyok, hogy jobb lett volna az Osztrák-Magyar-Monarchia a számunkra. Egy ilyen kis népnek jobban megfelelt volna.

Visszatérve az életszínvonalra, most ott tartok, hogy a tartalékainkat úgy fölértük, hogy azt mondom, hogy ettől rosszabb már nem lehet. Nem lenne semmi gondom, ha a feleségem is sokat keresne, de ez kizárt dolog, csak az én fizetésem a mérvadó. Persze látom a munkahelyemen, hogy nálam még sokkal kevesebbet keresők is vannak, akik kevesebből jönnek ki. Tehát vannak nálam rosszabb helyzetben lévők is, tehát én egy szót sem szólhatok. Vannak jobban élők is nagyon sokan, de hát az az én bajom, hogy abban az időszakban nem mertem váltani, amikor kellett volna. '91 körül a rokonságban volt egy olyan terv, hogy a feleségemnek a bátyjával meg a nővérének a férjével közösen vásárolunk egy teherautót, és mivel mindegyikünknek megvannak a megfelelő vizsgái, fuvaroztunk volna, és azzal szép lassan előre jutunk. De én nem mertem belemenni, mert akkor föl kellett volna adni a BKV-t. Abban az időben nagyon jól fizettek, relative jól élünk, viszonylag félre is tudtunk rakni. Nem mertem a gyerekek miatt földadni az állásomat. Ahhoz nem volt elég tar-

talék pénzünk, hogy kitartsunk, ha nem jön be a vállalkozás. Szóval nem mertem föladni a munkahelyemet, másképp viszont nem lehetett megcsinálni.

Végül az egyik rokon megcsinálta, most egy építési kft-nél van, és azt lehet mondani, hogy milliomos. Egy sima nyolc általánossal ilyen szinten él. Belépett egy építési kft-be a teherautójával, és ott most már ő az ügyvezető igazgató. Ez rettentően jól hangzik, de lényegében annyit jelent, hogy nagyon jó kapcsolatai vannak, megszervezi az anyagellátást, szállít, amikor kell, felügyeli a munkásokat, és ennek a révén tényleg milliomos lett.

A fiam közül a nagyobbik '82-es születésű, 16 éves. Most volt elsős a szakközépben. A kisebbik '84-es, általánosba jár, most megy nyolcadikba. A nagyobbiknak nagyon nehéz volt az általános iskolát elvégezni. Rettentő sok tanár-gond volt az iskolában, annyit változtak a tanárok. Az volt a gond, hogy nem voltak stabil tanárok, akik folyamatosan ugyanazzal a módszerrel tanították volna őket. Mindig jött egy másik, más módszerrel, nem tudta, hol tartanak a gyerekek, másképp kezdte el magyarázni. Azt vettem észre, hogy semmi logikát nem tanítottak a gyerekeknek.

Ha jellemezni kell a saját fiamat, nem vagyok elfogult velem, egy középszintű, nem egy kiemelkedő tudású gyereknek tartom, de a küzdés megvan benne. Neki nagyon meg kell kínlódnia mindenért, de tartós az a tudás, amit megszerez. Olyanokra visszaemlékszik például, hogy hatodikban mit tanultak fizikából, tehát ha fizikából fölmerül valami, azt ő tudja. Nagyon megszenved érte, de hajlandó szenvedni. Ez valószínűleg nem magától fejlődött ki benne. Nem akarom azt mondani, hogy tőlem származik, mert nem tudatosan felkészülve csináltam, hiszen nem tanultam sehol, hogy ezt így kell.

A kisebbiknél memória-problémákat látok. A dolgozatokat például a számolásnál szúrja el. Elméletileg mindent tud, de a számolásban vannak gondjai. Annak idején dyslexiás volt, nehezen olvasott, kihagyott szavakat az írásnál is. Járt gyógypedagógushoz is, de nem sikerült nekik megoldani, most is mindig gondja van a nyelvtannal. Az az egy, amiből örülni kell, hogy ha kettes. Rettentő pocsék.

Ugyanabba az általános iskolába jártak mind a ketten. Tavalyig ugyanaz volt az igazgató, aki már húsz éve. Azt hiszem, hogy már korábban frissíteni, újítani kellett volna. Nem láttam ott igazán jó tanári közösséget. És ha ez nem fogja meg a tanárt, akkor vándorolnak a tanárok, vagyis a jó tanárokat elszípkázzák. A Tamásnak, a nagyobbiknak például az általános iskolában öt angol tanára volt, és mindegyik másképpen tanította. Annyit változtak az angol tanárok, hogy kellett fogadnom külön egy angol tanárt, de ez sem javított a helyzeten, úgyhogy most is teljes kínlódásban van a gyerek az angollal. Ráadásul, ahogy a középiskolát elkezdte, felmérőt csináltattak, mert két részre akarták osztani a csoportot, kezdőre meg haladóra. Mondtam neki, hogy a legrosszabb angol dolgozatot írd, ami nem lesz nagyon nehéz, de még véletlenül se írd jól. Nem tudta megcsinálni, nem tudta elég rosszra írni, úgyhogy a haladóba tették, és most rettentően kínlódik. Mert itt részben olyan gyerekek vannak, akiknek a szülei tudnak angolul, én viszont ebben az egyben nem tudok neki segíteni. Abban tudok csak segíteni, hogy fölfogadok tanárt, kazettákat veszek neki, angol szakkönyvet, bármit megveszek, de a leckében nem tudok segíteni.

A Tomi annak idején szívesen ment iskolába, mint minden gyerek, várta is az iskolát. Másodikig nagyon jó tanáruk volt, nagyon anyás, nagyon szerette a Tomit, még utána is mindig figyelemmel kísérte. De második után le kellett adnia ezt az osztályt, és újra kezdeni elsőben. Innentől indult a tanár-kálváriánk, majdnem min-

den évben más osztályfőnök, hol ilyen tanár, hol olyan tanár. Sajnos én is későn eszméltem föl, hogy jobban oda kell figyelni. Valahogy megbíztam az iskolában, mindig azt mondták, hogy otthon nem kell tanulni. Tulajdonképpen negyedik év végén a bizonyítványnál figyeltem föl arra, hogy milyen pocsék jegyei vannak. Gondoltam, itt nagy baj lesz, és a következő évben, ötödiktől, már nagyon ráfeküdtem a tanulásra.

A pályaválasztással kapcsolatban sokat meditáltunk, hogy mi legyen belőle. Már két évvel előtte megvettem a középiskolák jegyzékét, hogy lássuk, milyen iskolák vannak. Már hatodik végén elkezdtük nézni a könyvet. Mindig ott volt kéznél, ha akarta, belenézett. Azt akartam, hogy ő maga olvassa el minden szakmáról, minden iskoláról, hogy melyik mit kíván, mit kell ott csinálni, és aztán kizárásos alapon jelölje ki, hogy melyik nem tetszik neki. Lassan összegyűlt egy pár szakma. Mondtam neki, hogy mivel nem voltál kitűnő, én a gimnáziumot nem javaslom, mert ahhoz kitűnő kell.

Nyolcadikban 4,1 volt, ha jól emlékszem. Felvételi nélkül is mehetett volna középiskolába, de volt ilyen előfelvételi, és hogy biztosak legyünk a dologban, mindenhova benevezett. Szóba jött az újpesti szakközépiskola meg az angyalföldi, mind a kettőnél jelentkezett előkészítőre. Egy darabig párhuzamosan járt, aztán mondtam neki, hogy arra járjál, amelyik jobban tetszik. Mindkét iskolában volt látogatás már hetedikben. Megnéztük az újpestit, tetszett az is, számítógép-műszerész, valamilyen hardverrel foglalkozó szak volt, és tetszett neki az iskola is. Akkor még az angyalföldiről nem tudtam. Könyvből ugyan láttam a leírását, de az nagyon szűkszavú volt, ezért nem is választottam. Aztán az általános iskolában volt egy szülői értekezlet, ahol a pályaválasztással kapcsolatos tájékoztató volt, és egy csomó prospektust adtak. Azokat kezdtem böngészni, és akkor olvastam az angyalföldi iskoláról egy egész jó leírást, és ez nagyon tetszett. Ezért aztán úgy alakult, hogy Tomi mind a két előfelvételig jelentkezett, és mind a két előkészítőre járt. Végül az angyalföldi jobban tetszett neki, és akkor abbahagyta az újpestit. Volt felvételizni, de a bizonyítványa alapján is fölvehették volna, mert 4,1 volt a határ.

Szakmában a végén teljesen az elektromos területre koncentráltunk. Pályaválasztási tanácsadóra is jelentkezett, és ott végig is járt hat vagy hét foglalkozást. Az iskola gyűjtötte a jelentkezéseket hetedik év végén. Ide a fiam önállóan jelentkezett. Előre megbeszéltem velük, hogy minden olyanra jelentkezhetnek, amire úgy érzik, hogy tetszik. Utána, ha esetleg nem jó, majd kitalálunk valamit. Mindig rájuk bíztam, hogy amire kedvük van, mindenre jelentkezzenek. Mondtam nekik, hogy ha egyszerre túl sokat kell fizetni, nem biztos, hogy bírom, de ha nem kell fizetni, mindenhova jelentkezhetnek.

Először volt egy csoportos foglalkozás, tesztlapokat töltöttek ki és utána egy pszichológus folyamatosan, hat vagy hét alkalommal különböző feladatokat oldatott meg velem. Azt próbálta tesztelni, hogy mire alkalmas. Végül is azt állapította meg, hogy jobb, ha inkább szakmai pályára megy, mert nem biztos, hogy nagy elméleti ember lenne belőle. Utána én is beszélgettem egy órát a pszichológussal, és ő értékelte a gyereket. Csalódtam benne, mert igazából nem azt vártam, hogy azt mondja meg, hogy ebben jó, abban meg nem jó a gyerek. Azt vártam, hogy felsoroljon két vagy három szakmát, amit javasol. Ő viszont csak olyan tanácsot adott, amivel én is teljesen tisztában voltam. Tisztában voltam azzal, hogy nem gimnáziumba való, de igazából azt nem oldotta meg nekem, hogy milyen szakmára menjen.

Elsőnek az angyalföldi szakközepet írtuk be, másodiknak az újpesti műszaki iskolát, amit már szintén ismert, harmadiknak pedig szintén egy elektromossággal kapcsolatos iskolát, de az már csak egy hatodrangú dolog volt. Tudtam, hogy ide be kell hogy kerüljön, a harmadikat csak azért írtam be, mert be kellett írni. Megcsinálta a felvételit matekból, fizikából és magyarból. A magyartól félttem, de mondták, hogy ha valaki a szakmai részekből megfelelő, akkor a magyar harmadrangú lesz, nem a magyar tanár dönt, és így átment.

Én most azt tartom, hogy nekik egy dolguk van, hogy tanuljanak. Csak az a dolguk. Hogy milyen jegyet hoznak, sajnos az már nem mérvadó. Például a nagyobbik fiamnak a második félévtől mostanáig három darab jegye van matematikából. Nem tudom, hogy ennek alapján hogy lehet leosztályozni. Ugyanígy első félévben egészen decemberig csak egy jegye volt, és decemberben kapott két jegyet. Úgyhogy nem tudom, hogy ennek alapján hogy lehet egy gyereket megbecsülni. Például vannak olyan tantárgyak is, ahol egyszerűen nem beszélgetik. Történelemből csak dolgozatírások vannak, fizikából sem beszélgetik, tehát az oktatás elvesztette azt a jellegét, hogy a gyerekek tanuljanak meg beszélni. Ugyanakkor olvastam, hogy a tanárok fölhozzák problémának, hogy az érettségien nem tudnak beszélni a gyerekek. Hát ki tehet erről? Ők tehetnek róla, nem a gyerek. Ezek alapján a jegyeket nem tartom olyan világrengetően fontosnak, mert sajnos, nem az igazi tudást tükrözik, és nagyon dühös vagyok emiatt a tanárookra. Szerencsére az én fiamnak már nem veszik el a kedvét, mert neki van tudásszomja, de nagyon sok barátjának már most elsőben elvették a kedvét a tanulástól.

Az én gyerekemnek a számolási technikája nem túl jó, vagyis gyakran vét a számolásban, de helyesen építi fel a megoldást. De az a tanároknak nem számít, mert nem jó az eredmény. Ezzel szemben a szakmai rész, mind az elméleti, mind a gyakorlati nagyon jól megy neki. Ott nem hibázik annyit. Nem tudom rávenni, hogy puskázzon, mert az hozzátartozik az élethez. Sokat beszélgettünk, és mondtam neki, hogy az életben nagyon sok disznó dolog történik. Ha a társadalom egyszer így alakult, akkor ezt föl kell venni, és ha sokan puskáznak, akkor puskázni kell. De ő ezt nem fogadja el.

Nagyon rosszul sikerült ez az év. Matematikából kettes lett, illetve most kettes és hármas között van. Ellenőriztem otthon és biztos, hogy hármasnál jobb. Nem vagyok elfogult vele, mondtam, hogy közepes tudású, de ez a tudás, ami van neki, ez négyest ér. Elektrotechnikából össze van vonva a gyakorlati és az elméleti, ott négyes, de olyan, hogy minimális pontszám választja el a dolgozatát az ötöstől. Nagyon szereti az elektrotechnikát. A magyar a nyelvtan miatt nagyon gyenge, sőt, az irodalom is gyengére sikerült neki. Mondtam, hogy ez szégyen, mert csak memorizálni kell. Fizikából hármas, próbál javítani, próbál kevesebbet járni edzésre, ami viszont a kajakozásban vetette vissza. Most rettentő sokat próbál tanulni. Én is próbálok vele otthon foglalkozni, újra visszaálltam arra, hogy kérdezek tőle azért, hogy a beszédkészsége kialakuljon. Nem bántanak a jegyei jelenleg, mert még csak az elsőt végzi, inkább az bánt, ahogyan a tanárok értékelnek.

Most már eljutottam oda, hogy tanulni nem kell vele, önmaga teljesen be tudja osztani a tanulást. Korábban volt, hogy leültem vele tanulni, volt, hogy hagytam, hogy önállóan tanuljon, és visszakérdeztem. Soha nem vertem meg őket, egy pofont sem adtam soha. Nekik nem kell félni attól, hogy most odasóznak, meg ehhez hasonló. Félniük nem kell, bármi gondjuk van, mindenre nyugodtan válaszolok. Le-

het, hogy néha bepörgök és öt perc alatt kiadok magamból egy hosszú szöveget, de kezet nem emelek rájuk, mert nagyon ellenzem azt, hogy ha egy gyereket fizikailag akarnak rákényszeríteni a tanulásra. Én inkább lelkiileg próbáltam. Volt, amikor olyan szavakkal, ami jobban fájt nekik, mint a verés. Aztán rájöttem, hogy ez sem jó, mert utána napokig ezzel foglalkozott, idegeskedett.

Nem okoz nehézséget a gyereknevelés, ha az embernek a fő mozgatórugója a gyerek. Én nem veszem észre, hogy megerőltető lenne, hogy figyeljek rájuk, mivel én magam alakítottam úgy, hogy ne legyen más elfoglaltságom. Lehet, hogy ha lenne valamilyen elfoglaltságom, amire azt mondanám, hogy mivel sokat fizet és a család anyagi helyzete nem a legjobb, ezt meg kell fogni, akkor gyötrődnék, hogy most mit válasszak. Bár most már talán mernék mást választani, mert eljutottam odáig, hogy a gyerekek önállóan tudják, hogy mikor mennyit tanuljanak, tehát nem kell velük foglalkozni, illetve úgy kell foglalkozni velük, hogy ha bármi gond van, szólhasanak.

Sokat beszélgetek a gyerekekkel mindenről. Hetente legalább kétszer nyolc óra után lemegyünk, és egy órát sétálunk. Közben beszélgetünk, a politikától kezdve mindenről, van amikor a cigány-kérdésről és van, amikor arról, hogy hogyan éltem én a Kádár-rendszerben. Levisszük a szemetet, és utána egy nagyon nagy kört megyünk. Most már a kicsi is csatlakozik hozzánk, vagy ha a nagyobbik nem ér rá, akkor a kisebbel megyek. Ez egy folyamatos beszélgetés. Teljesen őszintén elmondok nekik mindent. Tisztában vannak azzal, hogy ők a fontosak. Az első szempont az, hogy az ő életük már ne olyan legyen, mint az enyém. Ne kelljen ennyit kisikolva előremenni, hanem onnan induljanak, ahonnan igazából kellene. Ők nagy hátrányban vannak, mert az összes osztálytársuk, akiknek a szülei felsőfokú végzettségűek, automatikusan ezt viszik tovább. Valószínűleg nem genetikailag, hanem azzal, hogy nagyon jó helyzetből indulnak. Nem baj, ha szegényebbek, akkor is jobb helyzetből indulnak, mert egy olyan miliót visznek magukkal, ahol már a kisgyerekekben benne van, hogy az a követelmény, hogy ők mások nem lehetnek, csak egyetemre mehetnek, tehát nincs más választásuk, csak ebben gondolkozhatnak. Automatikusan oda irányulnak. Az enyémeik viszont csak hosszabb idő alatt juthatnak el oda az én révémen. Mondtam nekik, hogy az legyen a cél, hogy az ő gyerekük már automatikusan azt érezze, hogy önéik feladatuk van, hogy eljussanak egy felsőfokú végzettséghez. Az, hogy mihez lesz tehetségük, az már másodlagos kérdés. Elég sok újságot olvasok. Azt hiszem, Amerikáról olvastam, hogy öt évente pályát kell váltani. Mondtam nekik, hogy nem baj, ha te például élelmiszer-technikus leszel, ahhoz is egyetemet kell végezned. A lényeg az, hogy ma már mindenhol felsőfokú végzettség kell. Persze kell a munkás is, de mondtam nekik, hogy annak nagyon sok hátránya van. Az is kell, nem szegény, de ha jobb életet akartok, jobb minőségű életet, akkor felsőfokú végzettség kell.

Mondtam a fiainak, hogy az is nagyon fontos, hogy olyan pályára menj, hogy szeresd azt csinálni. Nem jó, ha csak azért vagy egy pályán, mert jól keresel. Annál undorítóbb nincs, mint mikor be kell menni egy munkahelyre, és csak azt várod, hogy mikor tudsz onnan kiszabadulni. Nem baj, ha keveset keresel, de nagyon szeresd azt, amit csinálsz, mert az kiegyensúlyozza az életedet.

Azoknak a szülőknek kéne segíteni a pályaválasztásnál, akik hozzánk hasonló iskolázottságú és életszínvonalú emberek, mert ezeknek a gyerekei elkallódnak, és az országnak ez borzalmas. Ezekben a szülőkben tudatilag nincs meg az, hogy a gye-

rekkel foglalkozni kell. Nem elég, hogy elmész az iskolába, aztán hazajöttél, hétvégén mutasd meg, mit kaptál, mert most nem érek rá. Ez nem elég. Az iskolának kellene többet adni a gyerekeknek, ha már a szülő nem tud. Csak egy generációt kellene megsegíteni, hogy nagyobb tudással menjenek ki a gyerekek, ne azt vigyék, amit a szüleiktől kapnak, mert sajnos mindenki azt viszi tovább. Ha például én nem megyek a SZET-re, lehet, hogy engem sem ráz meg az, hogy én buta vagyok. Nekem az kellett, hogy magamban meghatározzam, hogy én igenis buta vagyok, és ez ellen tenni kell. Önmagam előtt kellett bizonyítani, hogy többre is képes vagyok. Azt hiszem, azoknak a szülőknek kellene többet segíteni, akik nem tudnak mit adni a gyerekeknek, mert maguknak is üres a fejük. Az ország fogja meginni a levét ennek, mert egy tanulatlan embernek nagyon nehéz bármit megmagyarázni.

(Az interjút Kálmán Miklós készítette)

„A FELSŐFOKÚ TUDÁST MINDENKÉPPEN MEG KELL SZEREZNI”

(Egy nyolcosztályos gimnázium diákjának édesanyja)

Édesapám pedagógus volt, egy tanyasi általános iskolának volt az igazgatója. Édesanyám kereskedő volt, bolti eladó. Egy kertes családi ház volt a család vagyona. Azt lehet mondani, hogy a '60-as, '70-es évek közepéig élte a családom a fénykorát. Mint pedagógus, édesapám illetményföldet kapott, volt autónk, kevés állatot is tartottunk. A szüleim hétvégeken rendszeresen járták az országot, mi hol mentünk velük, hol nem. Később egy telket is tudtak venni, ahová egy faházat építettünk, így már nyaralónk is volt.

A férjem – akitől elváltam – családjáról azt lehet mondani, hogy egy klasszikus paraszti család. Földjük volt és dolgoztak rajta. Az édesapja belépett a tsz-be, és ott kocsis lett. A felesége mellette dolgozott, besegített neki. Korán beteg lett, emiatt nem tudott más munkát vállalni. A családban a klasszikus paraszti értékrend uralkodott, tehát mindig csak a munka, első a jószág, azután a háztartás, pihenés semmi. Az én szüleimnél már egy kicsit érezhető volt a váltás, tehát náluk már fordult valamennyit a szemlélet, de amit ma polgári értékrendnek mondunk, az még náluk sem alakult ki.

A volt férjem levelező tagozaton végezte el a középiskolát. Először kereskedő szakmunkás lett, és utána a munkahelyén a fiatalok egymást erősítve elkezdtek középiskolába járni. Ő volt az egyedüli, aki elvégezte, s azután elment a közgazdaságtudományi egyetemre, amit már nappali tagozaton végzett el. Az anyósom meghalt, amikor én a középső gyerekkel voltam terhes, és utána az édesanyám is nagyon beteg lett. Egy éves volt a gyerek, amikor az édesanyám is meghalt, tehát végig családi segítség nélkül neveltük a gyerekeinket, nagymama nélkül.

Három éve váltunk el. A férjem egy abszolút negatív beállítottságú ember volt, aki mindig, mindenben a hibát kereste, s ezt nagyon nehéz volt elviselni. Soha nem tudta azt mondani semmire, hogy jó. Ezen felül maximális elvárásai voltak, állandó macerában éltem én is, és valamennyire a gyerekek is. Nálunk nem volt olyan, hogy a fiúgyermek az apa mellett fűr, farag, mert ha nem úgy fogta meg a kalapácsot, ahogy kellett volna, akkor megszidta. Mindenkit letorkolt mindenért. Úgy éreztem, hogy az önbecsülésemet teljesen sárba tiporta, úgy éreztem, hogy én ennél több va-